

pa alí, que es veu en un doc. de Sóller de 1735 (*AlcM*, s. v. *pa*, § 1). Altrament a Mallorca la gran importància de l'ús del pa alís ha fet que s'hi desenrotlli el sentit secundari de 'melancòlic' (per la fador del pa alís), que ja usà T. Aguiló, Alcover, etc.: «no mos ne temem de treballar tantes d'hores, perquè aquella gent --- lluny de demostrar-se cansats ni *alisos*, se veu que hi xalen de bona manera» (*BDLC* xv, 1909, 188), amb la qual cosa retornem al sentit etimològic llatí de 'masegat'.

Fora del domini català, el mot, si bé amb vitalitat només local, existeix en llengua d'oc. No figura en els trobadors, però ja el recollí el *Donatz Proensals* (principi S. XIII) un parell de vegades amb la traducció *azimus* (8a.31, 52.30). Avui no és gaire conegut (res en el *TdF*) però el trobem en el gascó de la Gironda, i també amb el sentit etimològic: La Teste «*alis*: usé, rapé: se dit du linge» (Moureau, *Le Patois de L. T.*, suppl.). Un poc més conegut és el fr. ant. *alis* 'atapeït, compacte (pasta del pa)', ja en el S. x.

Ant. Thomas (*Rom.* xxxviii, 359) l'assenyalà en uns versos llatins del francès Héric (+880) on es fa ja el joc de paraules entre *pa alís* i el fr. *Alise* de la fama ALESIA dels gals. Per més que Gamillscheg nega l'etimologia ALLISUS (*ZRPb.* XLIII, 1923, 524) fixant-se en el fet que ja en el S. x apareix escrit en francès amb *-l-* senzilla, m'inclino a acceptar l'ètimon ALLISUS «broyé» proposat per A. Thomas, tenint en compte que essent participi de ADLIDERE, mot derivat amb proverbi AD- (de LAEDERE), la consciència d'aquest caràcter conduí a tractar la L com a inicial seguida de *a-* en francès, i en català *-DL-* simplificat no fou tractat com una LL, i per tant no passà a *l*; al mateix temps es pot tenir en compte que el llatí vulgar reduïa LL a L en posició pretònica davant I, cf. GALLINA > GALINA > fr. *geline*, mall. *galina*, BALLISTA > cat. ant. *balesta*, port. *baesta*, *baesterio* > *besteiro*. Realment «*azyma*: id est *alissum*» ja apareix en una glossa greco-llatina de data arcaica (*GCL* III, 597.14; VI, 122), que al mateix temps constitueix segurament el testimoni més antic de l'acc. panificadora. Així i tot admet que la manca de palatalització de la *-LL-* en català, i la conservació com a *-l-* (no *-r-*) en gascó, es pot allegar com un motiu de pes per mantenir aquesta etimologia (també acceptada per Spitzer, *Kat. Etym.*, 5, i *AlcM*) entre les més o menys dubtoses.

Altrament no se'n veu d'altra, les explicacions fonètiques donades són satisfactòries, i en l'aspecte semàntic és ben acceptable, donat el caràcter compacte del pa *àzim*, en què insisteixen totes les cites catalanes i franceses, que obligava a pastar-lo (masegar-lo) més feixugament que l'esponjat per l'acció del llevat; no tem també que *pa* és un mot que en general s'aplica figuradament a les coses compactes: un *pa* d'arrels, un *pa* de bresques o de mel, un *pa de gent*, un *pa de sucre*, un *pa de lletra*, etc. (testimonis de tots en *AlcM*, s. v. *pa* II.1; recordem també un *pa com unes hòsties*). No confonguem amb aquest mot el cast. *aliso* 'vern', que algun botànic ha usat erradament com a cat. *alis* (*AlcM*), ni el cultisme botànic *alissum*

maritimum o *a. spinosum*' que ha tingut algun ús tècnic com a catalanització del nom científic citat.

ALISCARA, terme del dret feudal, d'origen germànic, corresponent al b. ll. HARMISCARA, fr. ant. *haschiere*, que s'aplicava a una pena corporal avergonyidora; versemblantment compost dels mots germànics antics *harm* 'ignomínia, ofensa, dolor infligit a algú' i un segon component dubtós (*skara* 'grup d'homes en formació' o *skāra* 'objecte tallant?'), probablement *kara* 'aflicció, pena íntima'; en català i occità la forma contreta *armscara*, *arscara*, es canvià en *alscara*, *aliscara*, per dissimilació. □ 1.ª doc.: S. XIII, *Usatges*, i ja en el S. XI.

Surt en català en la trad. de dos Usatges; el publ. per Rovira Armengol (*NCL.*) porta, p. 56 «si solament és pres e guardat, e no'n sofer calúnnia ni onta, ni és retengut lonc temps, sia esmenat per *aliscara* e per omenatge» traduït «si vero solummodo captus et custoditus, et nullam calumpniam vel contumeliam passus, nec longo tempore retentus, emendetur per *aliscaram* et per hominaticum», acaba afegint «si maior est ille qui ceperit quam ille qui captus fuerit, liberet ei militem de suo valore, qui faciat ei *aliscaram* et hominaticum»; i ha començat explicant «si quis se miserit en *aguayt* et consideratament requisierit militem et cum fuste cederit eum, emendet illum per mortem»; és l'usatge 6, i veg. el text semblant d'una altra aparició del mot en l'usatge 7, en el Glossari de Bastardas-Bassols (I, 82-83).

En un document dels anys 40 o 50 del segle XI, procedent del Segre Mitjà (publicat per En Joaquim Miret i Sans, *BABL* VIII, 430), veiem clar el caràcter d'escarn i ignomínia que distingia aquesta pena, en què obligaven a marxar com una dona miserable (descalça) amb una filosa a la cinta: un cavaller que havia atracat covardament una senyora, aprofitant el moment en què passava un còrrec (*rego*; potser per violar-la), havia de venir als peus d'ella descalç i amb la filosa, i per a més vergonya, en presència d'una altra dona del mateix estament que l'ofesa: «emendavit B. Guilelmus per ipsum asaltum quod asallivit Trasgonza mulier de Onofredi --- per ipsum asaltum quod fecit B. Guilelmus ad Trasgonza in ipso rego --- debuit abere unam feminam qui fuisset de tan bonam legionem quomodo est Trasgonza, qui fuit asallita; et debuit venire --- ad *aliscara*, in sua mansione, ad Trasgonza et suos pedes: debuit venire discalcia¹ et in sua cinta unam chonollam <= fr. *quenouille*, oc. *conolha*> debuit aportare».

És evident que es tracta de la mateixa pena que ja figura en capitulars de Carlemany en la forma llatina *armiscara*, en les de Carles el Calb com a *harmscara* (d'aire més netament germànic) i també en textos alemanys: b.-al. ant. *harmiskara* f., a.-al. ant. *harmiskara*.² Aquest mot va deixar descendència clara en francès antic i mitjà, *haschiere* «souffrance, tourment, chagrin, etc.», que perdura en molts parlars de Bèlgica i Lorena amb sentit igual o lleus evolucions.³ Parla també extensament i sàviament de *harmiscara* Du